ఒకటిన్నర సోల్జరు*

[కథానిక]

= శ్రీ శ్రీనివాసశిరోమణి =

రైలుబండి బయలుదేరింది; పొడుగుపాటి – వెడల్పాటి మేజరు ఒకాయన బండి ఎక్కినాడు. ఖాకీరంగుదుస్తులు - అందులో యుద్ధరంగములో వేసుకొనే మూడు రిబ్బన్లతో, గాయాలకు వేసిన రెండు పసుపురంగుపట్టీలతో ఉన్నాడు. పసుపురంగుపట్టీలు తీవ్రమయిన గాయాలకు వేస్తారు.

జాగాకోసము చూస్తూ మధ్యనడవలో మెల్లిగా నడుస్తున్నాడు. నాకు ఎదురుగుండా ఉన్న బల్లమీద ఒక ఆడగూతురూ, ఇద్దరు పిల్లలూ కూర్చునిఉన్నారు. మేజరు నావంక తీక్షణముగా చూసి ఆగిపోయినాడు. నేను యావత్తుస్థలమూ ఆక్రమించుకొని ఉన్నాను.

“కూర్చోడానికి నాకు కాస్త చోటు ఇస్తారా” అంటూ, నా జవాబుతో నిమిత్తములేకుండానే–బల్ల పొడుగునా పరిచిఉన్న నా మెత్తను గబుక్కున ఒకవైపుకు నెట్టివేసి కూర్చుని, సొట్టలుపడిపోయిన తన సూటుకేసును రెండుమోకాళ్ల మధ్యా నొక్కిపెట్టి, తన పెద్దకోటును తీసి మోకాళ్లమీద వేసుకొన్నాడు. ఆ మొద్దుకోటు కొత్తది. మణతలు కనబడుతూఉన్నవి.

మేజరు తలకు పెట్టుకొన్న టోపీ తీసివేసినాడు. మెత్తటి వెంట్రుకలు ముఖముఅంతా కమ్ముకొన్నవి. వెనక్కు జేరగిలబడ్డాడు. ముఖం అడ్డబల్లకు ఆనించి కండ్లు మూసుకొన్నాడు.

ఆయన్ను ఓరకంటితో చూస్తున్నాను. ఆ యూనిఫారము అంతా సరికొత్తది. ఖాకీదుస్తులు-కాళ్లకు పట్టీలు -మిలిటరీబూట్సులు అన్నీ సరికొత్తవి. అతడు ఎముకలగూడులాంటి మనిషి. సుమారు ముప్ఫయి సంవత్సరాల వయస్సు ఉంటుంది. విశాలమయిన భుజాలు: వాటి పటుత్వము చొక్కాలోనుంచి కనబడుతూఉంది. ముఖము మిసమిసలాడుతూ ఉన్న మాంసముముద్ద. కళాకాంతులు తక్కువ. క్షౌరము చేసి నున్నగా ఉంది. అయితే ఆయనదేహయష్టికీ, ముఖానికీ సంబంధము లేదు. పెద్దముక్కు - వెడల్పాటిగడ్డము - పట్టెడుపట్టెడు చెంపలు - నున్నటి మాంసముముద్దలు. ఆయనముఖముచూస్తే ఏమిటోగా ఉంది. మూసిన కనురెప్పలు ఉబ్బినట్లుగా కనిపించినవి. ఆయన్నుచూసినకొద్దీ ఆ దేహానికీ, ఆముఖానికీ ఉన్న వ్యత్యాసము మరింత గోచరించడము మొదలుపెట్టింది. కిటికీలోనుంచి ధూళిధూసరితసూర్యకిరణాలు ఆయన ముఖమును ప్రకాశమేచేసేసరికి నావైపు ముఖముతిప్పినాడు. ఆ గండుముఖము మేఘశ్యామలముగా కనిపించింది.

మేజరు నిద్రపోతున్నవాడు హఠాత్తుగా కండ్లు తెరిచినాడు. కనురెప్పలు ఉబ్బినట్లు ఉండడమునుంచి కనుపాపలు సన్నటి సందులోనుంచి తొంగిచూడడము మొదలుపెట్టినవి. నా ధోరణిలో నేను ఉన్నా, ఆ

---

* ఈకథ “వార్ అండ్ వర్క్‌మాన్” అనే రష్యన్ పత్రికలో 1944 వ సంవత్సరము ప్రకటితము అయింది. దానికిది తెలుగులో సంగ్రహీకరణము.

కనుపాపలు రూక్షవీక్షణముతో - అచలముగా ఉన్న నన్ను - సివిలియన్ దుస్తులతో ఉన్న నన్ను - పరీక్ష చేస్తున్నవి.

ఇక నేను ఉండబట్టలేకపోయినాను. "మీరు పడుకోవలెనని అనుకొంటున్నారా" అని నాచేతనయినంత మార్దవముగా అంటూ, ఆ గడబిడమనిషి నన్ను మంచివాడు అని అనుకోవలెనని లేచినాను.

"అక్కరలేదు. కూర్చోండి" అని పరుషముగా అన్నాడు.

నేను కూర్చున్నాను.

" నేను ఆస్పత్రిలో కావలసినంత పడుకొన్నాను. కావలసినదానికన్నా ఎక్కువసేపు పడుకొన్నాను. ఒళ్లు కండెలుగట్టిపోయింది." అని కోపముతో అంటూ జేబురుమాలుతో ముఖము తుడుచుకొన్నాడు.

" కాకగా ఉంది "

ఎండకాకకు పెట్టె అంతా నిజంగా ఉక్కగా ఉంది. బండి నిదానముగా పోతూవుంది. కిటికీలలోనుంచి వేడిగాలి వీస్తూవుంది. ప్రయాణీకులు కునుకుతూవున్నారు. పడుకోడానికి అమర్చిన చెక్కని ఎత్తివేసినాము. సామానులు పెట్టుకోడానికి అమర్చిన వెసిలెమీద కూడా పెద్దపెద్ద మూటలులాగా జనము ఉన్నారు. " కిక్కిరిసి ఉన్నా ఫరవాలేదు — ఒకరి నొకరు తొక్కుకోకుండా ఉంటే చాలును " అని మేజరు మందహాసము చేసినాడు.

" నేను మొదటితఫా ఆస్పత్రినుంచి వచ్చినప్పుడు పటాలాలు పడమటికి పోతూవున్నవి. ఇప్పుడు చూస్తే జనము అంతా కదిలిపోతూవున్నట్టు ఉంది. ప్రాణప్రయాణముగా ఉంది. ఆ ప్రయాణానికి మనము రహదారీ చేస్తున్నట్టుగా ఉంది." అని హఠాత్తుగా మేజరు అన్నాడు. ఆయన తన తెల్లటిచేతుల వంక చూసుకోడము మొదలుపెట్టినాడు.

" ఈ జనమువంక ఒక్కసారి చూడండి. వారందరూ ఎక్కడికి పోతున్నారు? వారి ఇండ్లు నాశనము అయిపోయినవి. చాలామంది ఎక్కడవుంటే అక్కడ దారిచూచుకోవలెను. పొలాలు అన్నీ గడ్డి వేసుకుపోయినవి. అట్లా అయినా వారంతా సుఖముగా ఉన్నారు. మందహాసము చేస్తూన్న ఆ పెద్దపిల్ల వంక చూడండి......ఏవో భావాలు ఆపిల్లను సంతోషపెడుతూ ఉండవలెను......నిజంగా — సంతోషమే......" ఆదరముతో, వెక్కిరింపుగా ఈమాటలు అని మేజరు నావంక తేరిపారచూచినాడు.

" నిజమే. నేను చాలా జాగ్రత్త అయినవాణ్ణి. ఎందుకు బ్రతుకుతున్నారో ఏమిటో చాలామంది ఊహించనయినా ఊహించరని మీకు తెలుసును. నేను అట్లా కాదు......" అంటూ గొంతు సవరించుకొని " ప్రాణము అంటే నా కెంతో శ్రద్ధ. " అని హఠాత్తుగా మందహాసము చేసినాడు. ఆ మందహాసముతో ఆయన నేత్రాలకింద ముడతలుపడ్డవి. ఆ గుంట కళ్లు వికసించినవి. వినదగినదాన్ని ఏదో ఆయన చెప్పబోతున్నట్లుగా తోచింది.

" మీకు తెలుసును నాకు నరాలపటుత్వము కూడా తప్పిపోతూ ఉందని." అంటూ కొంతసేపు మెదలకుండా ఊరుకొని ఏదో ఆలోచనలో పడ్డాడు. ఆయనముఖములో విచారము సూచితమయింది.

" ఒకానొక కుర్రవాణ్ణి గురించి చెపుదామనుకొంటున్నాను." అంటూ మొదలుపెట్టినాడు.

* * *

"అప్పుడు స్టాలిన్‌గ్రాడ్‌లో యుద్ధము జరుగుతూ ఉంది. అక్టోబరు ఆఖరు. పోరాటములో మహా గడ్డు రోజులు అవి. జర్మనులు పట్టణమధ్యభాగాన్ని అంతా ఆక్రమించుకొన్నారు. మమ్ములను 'వాల్గా' నదివరకు నెట్టివేసినారు. నదిలో పడిపోతాము అనే భయముతో చివర ఇండ్లలో పోట్లాడుతున్నాము. నేను ఒక ఇంట్లో అయిదుగురితో ఉన్నాను. ఆ ఇంటినీ జర్మనులు ముట్టడించినారు. చుట్టూ మూగినారు.

ఇంకా వివరాలు చెప్పవలసిన అగత్యములేదు. అది రెండు అంతస్తుల యిల్లు. శిథిలము అయిపోతున్న దానివలె కనబడుతుంది. నిజానికి గట్టిదే. గోడ మూడు (ఇటుక) రాళ్ల మందము. ఒక పట్టాన దెబ్బతినదు. తుపాకులతోనూ, మార్టర్లతోనూ, ఒక జత టాంకుల తోనూ జర్మనులు దాన్ని పడగొట్టడానికి ప్రయత్న ముచేసినారు. మేము వాళ్లమీద చేబాంబులు రువ్వి నాము.

వారిని తరుమగొట్టడానికి మేము ఎన్నాళ్లు పోరాడినామో నాకు తెలియదు. నాల్గురోజులు లెక్కపెట్టినాను. ఆ తరువాత లెక్కపోయింది. ఇల్లు మెల్లగా తగలబడుతున్నది. వాన కురుస్తూనూ ఉంది. ఎటువంటి వాన—మసితోనూ, బూడిదతోనూ వాన చినుకులు రాలుతున్నవి. ఇంటికప్పు కూలిపోయిన చోట్లనుంచి నీళ్లు కారుతూవున్నవి. గోడలు పఠీలు పఠీలుమని పగిలి పోతున్నవి. చెవులు గింగురెత్తి పోయినవి. పైకప్పునుంచి గచ్చుపెళ్లలు ఊడిపడు తున్నవి. నోరు అంతా పాచిపట్టి పోయింది. ఎవరికీ తిండినిగురించి ఆలోచనే లేదు. చుట్ట అయినా కాల్చబుద్ధిపుట్టలేదు. కొరబోయే పాడుకంపుకొడుతూ కడుపు అంతా గాలిస్తున్నట్టుగా ఉంది. ఆరోజులలో ఏమిచేసినామో ఆరాతీయలేను. కాని ఒక్కటి మాత్రము తెలుసును. ఏది ఏమయినప్పటికిన్నీ ప్రాణాలు ఉన్నంతవరకూ ఆయిల్లు వదిలిపెట్టిపోకూడ దనే మానిర్ధారణమాత్రము మరిచిపోలేను.

చివరకు మాలో ఇద్దరము మిగిలినాము: నేనూ, ఇంకొకడూనూ. వాణ్ణి నేను ఎప్పుడూ మరిచిపోలేను. అతని పేరు 'మిట్కా' (మిట్యా). వాడు కేవలము పసివాడు. పదహారు సంవత్సరాల వయస్సు ఉంటుంది. వాడు స్టాలిన్‌గ్రాడ్ వాడే. ట్రాక్టర్ వర్కర్ల యూనియన్‌నుంచి మామురాలోకి వస్తూవుండేవాడు. ఎక్కడో ఒక్కడ వాడి తండ్రి యుద్ధములో పోరాడుతూ ఉండిఉండవలెను. బాంబుదెబ్బ తగిలి వాడి తల్లి చనిపోయింది. ఒంటరివాడు. ఆ ముట్టడి వేసిన ఇంట్లో మేము ఇద్దరమూ ఉన్నాము. ఇంటి చుట్టూ కాల్పులు మాటుమణిగిపోయినవి. ఇల్లు మాత్రము తగలడుతూ ఉన్నా ఇంకా కూలిపోలేదు. నిరంతరమూ పొగరాజుకొంటూవుంది. అంతా చీకటి. నిశ్శబ్దముగా ఉంది. చేబాంబుభటులు ఏక్షణమో ఒక క్షణము ముట్టడిస్తారు. మా మిట్కావంక చూచినాను. అతని శిరస్త్రాణము (ఇనుపటోపీ) పెద్దది. మెడమీదికి జారుతూవుంది. దాని కింద కోడిపిల్లలాగా అణిగి పోయినాడు. నిలుచునే నిద్రపోతూన్నాడు. వాడి చెయ్యి పట్టుకొని మెల్లగా కుదిపాను. నిద్ర మేల్కొన్నాడు.

"లెఫ్టినెంట్ కామ్రేడూ, క్షమించవలెను" అన్నాడు. అప్పుడు నేను లెఫ్టినెంటును. నాకు ఒక ఆలోచన పోయింది. మిట్కా మంచి యోద్ధ కాడు. ఇన్ని ఎందుకు - మేము ఒకటిన్నరసిఫాయిలము అంటే సరిపోతుంది. మాదగ్గిర చేబాంబులు లేవు. ఉన్న తోటాలు అన్నీ అయిపోవస్తూఉన్నవి.

"వాళ్లు వస్తున్నారు. కామ్రేడ్ లెఫ్టినెంట్-వాళ్లు వస్తున్నారు."అన్నాడు మిట్కా.

"సరే - ఊరుకో"అన్నాను.

వాళ్లను మేడమెట్లవరకూ రానిచ్చినాను. అప్పుడు నా చిన్నతుపాకి గదిలోకి పేల్చినాను. పక్కను చూచినాను. మిట్కా అప్పుడే అతని చిన్న తుపాకీని మెట్లగదివైపు బారుచేస్తూన్నాడు. దాన్ని అతని దగ్గిరనుంచి లాక్కొని, అవతలగదిలోకి అతన్ని నెట్టి ఆగదిలోకి నేనూ పోయినాను. అక్కడ తలుపుదగ్గిర అతణ్ణి ఉండనీయకుండా అవతలకు తోసి వేసినాను. ఇంత ఎందుకు—ఒక్కమాటలో చెపు తాను. ఆ యింట్లో గదులన్నీ తిరిగితిరిగి చివరకు మెట్లగదిదగ్గిరకే చేరుకొన్నాము. అక్కడికి చేబాం బులు తీసుకొని జర్మనీవాళ్లు మెల్లిగా వస్తూన్నారు. అయితే మేము ఆగదికి అవతలగదిలో ఉన్నాము. మేము దాక్కొన్నాము. నేను తుపాకులు పేల్చిన గదిలోకి ఆ చేబాంబుభటులు తొంగిచూస్తున్నారు.

అయితే మేము వాళ్ల వెనకగదిలో ఉన్నాము. వాళ్ల చేతులలో బాంబులు ఉన్నవి. గదిలోకి పోవడానికి తటపటాయిస్తున్నారు. ఆగదినిండా పొగ కమ్ముకొని ఉంది. ఏమీ తిన్నగా కనబడడములేదు. ఆ ఖాళీ గదిలోకి ఒకటితరువాత ఒకటి బాంబులు వదిలినారు. ఆ చప్పుడులో, ఆ గల్లంతులో నేను వెనకనుంచి తుపాకి బారుచేసి వదిలినాను. వాళ్లు హడిలిపోయి నారు. ఏవో పిశాచాలు వెంటబడ్డట్టుగా వాళ్లు గబగబా మెట్లు దిగి పారిపోయినారు. బాగానే బెదర గొట్టినాను.

నేను సైబేరియావాణ్ణి. సేనలో చేరకపూర్వము అక్కడ టైగాప్రాంతపు బంగారుగనులలో పనిచేస్తూ ఉండేవాణ్ణి. నేను మంచి వేటకాణ్ణి. ఎలుగుబంటి వేటకు వెళుతూఉండేవాడిని. అది ఇప్పుడు పనికి వచ్చింది.

ఇందులో తెలుసుకోవలసిం దేమిటంటే, పట్ట దలచుకొన్న మృగాన్ని వ్యామోహ పెట్టవలెను. దాని చుట్టూ తిరిగి వెనకనుంచి కొట్టవలెను. అట్లా కాక పోతే దాని నోట్లో పడి పండ్లమధ్య పటపటలాడి పోవడమే.

నాతుపాకి ఖాళీఅయిపోయింది. మిట్కా తుపాకి తీసుకొని అది తెరచిచూచి లెక్కపెట్టి అయిదుతోటాలూ తీసుకొని అతని తుపాకి అతనికి ఇచ్చివేసినాను.

"మిట్కా, అది ఉంచుకో. ఇంక కావలె నంటే దొరకవు." అన్నాను.

ఒక్కమాటయినా అనకుండా మిట్కా తుపాకి పుచ్చుకొన్నాడు. అతని పెదవులు వణుకుతూ ఉన్నవి. భయపడిఉంటాడు. నేను అతనితో దురుసుగా ఉండేవాడిని. ఆ కుర్రవాడు నాకు కోపము తెప్పించేవాడు కాడు. అయినా అతగాడితో నాకేమి లాభము? వాడు నా కొక మోతబరువు. విచారపడ డముకన్నా వాడితో చేయగలిగింది ఏమి ఉంది?

సరే - మేము అక్కడ ఉండిపోయినాము. మొత్తము ఒకటిన్నరసిఫాయిలము. కాల్పులకు ఎదురు చూస్తున్నాము. అయితే అంతా శాంతముగా ఉంది. ఇక తుఫాను రేగుతుంది. ఏదో కొత్త ఉపాయము నేను కనిపెట్టవలెను. నా దేహము అంతా బరువుగా ఉంది. తుపాకీకూడా పట్టుకోలేకపోయినాను. ఏదో పెద్దబరువు నన్ను నేలకు అణచివేస్తూఉన్నట్టుగా ఉంది. వెనకగోడకు మెల్లిగా ఒరిగినాను. క్షణలేశ ములో చేరగిలబడ్డాను. నాకండ్లు వాటిఅంతటఅవే మూతలుపడిపోయినవి. గోడకు దూరము అయిపోయి నాను. ఇంకా ఎన్నాళ్లు ఆయింటిని పట్టుకొకూర్చో వలెనో, ఇంకా ఎన్నిపగళ్లు, ఎన్నిరాత్రులు నిద్ర లేకుండా ఉండవలెనో—నానడుము నొప్పిపట్టి ఎము కలు విరిగిపోతవని తోచేవరకూ నిలుచునిఉన్నాను. చటుక్కున మెలకువ వచ్చింది. విచారము వేసింది. నామీదనే నాకు కోపము వచ్చింది. మిట్కావంక చూచినాను. నా కీభూభాగములో అత డొక్కడే ఆప్తుడు. అతనితో ఇట్లా అన్నాను:

"మిట్కా, నాదగ్గిరనుంచి ఒక్క అడుగు అవతల వేయవద్దు. నేను నిద్రపోకుండా కనిపెట్టి చూస్తూఉండు. నన్ను గోడదగ్గిరకు పోనీయవద్దు. నేను చెప్పేది వింటున్నావా?"

"వింటూనేఉన్నాను, కామ్రేడ్ లెఫ్టినెంట్, మీరునిద్రపోకుండా కనిపెట్టుకొని ఉంటాను."

"మిట్కా, ఇప్పుడు జరుగుతున్నది ఆఖరు యుద్ధము. నేను నిద్రపోయినానో- లేచేసరికి ఖైదీ అయిఉంటాను."

ఇట్లా అంటూ ఎంతో భయపడ్డాను. నాకు చెమటలుపట్టినవి. అట్లా మిట్కాను చూస్తూ ఉండి పోయినాను. నాకండ్లు అటూ ఇటూ తిప్పలేకపోయి నాను. అతడూ ప్రశాంతముగా నిలుచునిపోయినాడు. ఈకుర్రవాడు నిద్రపోవచ్చును, లేదా ఏగుండుదెబ్బకో చచ్చిఅయినా పోవచ్చును అనే ఊహ హఠాత్తుగా తోచింది. అప్పుడు ఏమవుతుంది?—

అతని చెయ్యి పట్టుకొన్నాను. తల్లి కొంగు బిడ్డ పట్టుకొనేటంత గట్టిగా పట్టుకొన్నాను.

నేలమీదనుంచి పొగలు లేస్తూఉన్నవి. ఎర్ర ధాతుపొగ, చల్లటివానలోనుంచి రాజుతున్న పొగ, భగ్గున మండుతున్న కట్టెలాగా ఉన్న పొగ నాలో నుంచి బయలుదేరినట్లుగా తోచింది. నా పెద్ద కోటునూ, నాతలనూ పొగ చుట్టవేసినట్లు అయిపోయింది. ఇదంతా ఇట్లా ఉంటూఉంటే కిటికీఅవతల దూరముగా—చాలాదూరముగా, నేలఅంచున గులాబి రంగుతో సూర్యోదయము అవుతూవుంది. ఆకాశము స్వచ్ఛముగా ప్రకాశిస్తూ ఉంది. ఒకరకమయిన ఖులాసా వేసింది. నా తలదిమ్మ కొంత తగ్గిపోయింది.

"అటు చూడు మిట్కా, సూర్యోదయము"

"నిజమే — బాగుంది ఉదయసంధ్య!" అని మిట్కా ఉత్సాహముతో మందహాసము చేసినాడు.

అతని మందహాసము నాహృదయాన్ని కదిలించింది. ఇదే మాకు ఆఖరు సూర్యోదయము అని తోచింది. మరీ చిత్రము—ఆసమయములో మా అమ్మ కానీ, నాయనకానీ, నామిత్రులుకానీ జ్ఞాపకము రాలేదు. "ఇవాన్ సుసాని" అనే యక్షగానము ఆట అతిస్పష్టముగా కండ్లఎదట పొడగట్టింది. నేను ఆయక్షగానము ఆట చూడలేదు. గ్రామఫోను రికార్డులలో విన్నాను. లెన్‌స్కీ కంఠమాధుర్యము నన్ను స్థాణువును చేసివేస్తుంది. సుసాని అనే రైతు శత్రువును ఏవిధముగా అడవిలోకి తరిమినాడో నేను ఊహించగలను. కాకులు దూరని కారడవిలో ఏచెట్టుచూచినా రంపపు పండ్లవంటి ఆకులతోనూ, దట్టమయిన మంచుతోనూ చలిని రేకెత్తించే ఉదయసంధ్య బయలుదేరింది. అప్పుడు సుసాని కోపోద్రేకులయిన శత్రువులమధ్య ఉండిపోయి సంతోషముగా తిరిగివచ్చినాడు. ఇదంతా పరిపూర్ణముగా భావించగలను. సరే, మళ్లీ చూచినాను. మేఘాలున్నూ, ధూమమున్నూ ఉదయ సంధ్యను ఆవరించినవి. దురవగాహమయిన ఆధూమ మధ్యములో నిలబడిపోయినాను. అదే ఆఖరు సూర్యోదయము అనే ఊహ నా తలను కుంగదీస్తున్నది ఇప్పటికీ ఆ ఉదయసంధ్య నాకు గుర్తు ఉంది.

సరే, మంచిది. మేము ఒకటిన్నర సిఫాయిలము. మా ధర్మనిర్వహణములో సంతోషముగా హతులమయి పోతాము అని నాకు తోచింది. ఎవరయినా మమ్ములను గురించి పాట — చావుకోసము నిద్రపోకుండా ఉన్న మమ్ములను గురించి ఒక పాట వ్రాసి పాడేవారు ఉంటారా అనిపించింది. ఇంతలో హఠాత్తుగా ఒక పాట వినిపించింది. నేనే పాడుతున్నానో, మరెవ్వళ్లయినా పాడుతున్నారో నాకు తోచలేదు. పాట మటుకు గంభీరస్వరముతో సాగుతూంది...... తెలిసిపోయింది. నేను నిద్రపోతున్నానని తెలిసిపోయింది. నా తలకాయ తిప్పి అటు మిట్కావంక చూడలేకపోయినాను. అతను అక్కడ ఎంతమాత్రమూ లేడనిపించింది. నేను ఒక్కణ్ణే నిద్రపోతూ నిలుచుని ఉన్నాను అనికూడా తోచింది. "మిట్కా" అని అరిచినాను. అతడు నాచెయ్యి పట్టుకొని లాగి "ఇక్కడనే ఉన్నాను లెఫ్టినెంట్ కామ్రేడ్" అన్నాడు. అందువల్ల నేను పూర్తిగా నిద్రపోలేదు అనుకొన్నాను.

హఠాత్తుగా నాకు ఒక గొప్ప ఊహ వచ్చింది. మిట్కాకూడా నిద్రపోతే ఏం?—

"ఇదుగో—నావంక చూడు" అని గట్టిగా ఆజ్ఞాపించినాను. అతను తల ఎత్తినాడు. అతని ముఖము వివర్ణము అయిపోయి ఏమిట్లోగా ఉంది. అతని శిరస్త్రాణము క్రిందినుంచి రెండు కన్నులూ ప్రశాంతముగా కనిపించినవి.

ఆ నేత్రాలవంక ఎంతోసేపు చూచినాను. ఉదయసంధ్యాదీధితులు వాటిలో తోచినవి.

ఆయిల్లు కుప్పగా కూలిపోకతప్పదు. ఆ పొగ మండకుండా ఉండదు. అప్పుడు కాలిపోయిన ఇటుకరాళ్లు అన్నీ కుప్పలుకుప్పలుగా పడిపోతవి. అందులో మేమూ హతముఅయిపోతాము. ఇక నప్పుడు అతని ప్రశాంతమనోహరనేత్రాలుకూడా పోతవే అని విచా

రము వేసింది. ఏమయినాసరే నాశముకాకుండా ఉండవలెనని ఎంతో అనుకొన్నాను. ప్రపంచాని కంతటికీ ప్రకాశాన్ని ఇచ్చే సూర్యకాంతులకు మల్లే అతని నేత్రకాంతులు శాశ్వతముగా ఉండవలె నని కాంక్షించినాను.

ఆకస్మికముగా డైవ్ బాంబరుగర్జనము వినిపించింది.

మా పైపుకే బాంబు వస్తూఉంది. భయంకరారావము వచ్చింది. నాకన్నులకు|ఆఘాతము అయింది. నేను చేతులు చాచి మిట్కాను చుట్టవేసి నా పైపుకు అదుముకొన్నాను.

మా ఎదట ఒక పెద్ద మొద్దుడ్రాయరు ఉంది. దాని సొరుగులు ఆ తాకిడికి - ఆదెబ్బకు - బయటికి తన్నుకొనివచ్చినవి. ఇంతకన్నా ఇంకేమీ జ్ఞాపకము లేదు."

* * *

మేజరు పరధ్యానముతో నావంక చూచినాడు. అతని స్వంతానికి సంబంధించిన రహస్యాన్నిగురించి చెప్పడానికి మేజరుకు కష్టము వేసిందేమో ననిపించింది.

"ఆతరువాత నేమయింది"అని మేజరే తిరిగీ ప్రశ్నించినాడు. కిటికీలోనుంచి బయటికి చూస్తున్న వాడల్లా నావంక మళ్లీ చూచినాడు. ఇందాకటినుంచి కథఅంతా ఇతనికేనా చెబుతూఉంది అని అతని ఉబ్బిన కనురెప్పలలోనుంచి కనుగ్రుడ్లు చెప్పినవి.

మేజరు పెద్ద నిట్టూర్పు విడిచినాడు. తలకాయలో మహాభారముగా ఉన్న బరువును తీసి అవతల పారవేసినట్టుగా సంతోషించినాడు. సూర్యకాంతులు వాతావరణమునంతా ఆక్రమించినవి. దూరంగా తోటలో చిన్నచిన్న చెట్లు కనిపిస్తూఉన్నవి. పెద్ద పెద్ద మంటలు ఎవరో వేస్తున్నారు. బహుశః ఉర్ల గడ్డలు కాల్చుకొంటున్నారేమో. ఆమంటలలోనుంచి సన్నటి పొగ లేచి ఆకాశములో లీనముఅయిపోయింది.

ఆ మేజరువంక ఆయనకథ వినవలెనని కుతూహలముతో చూస్తూ ఉన్నాను. పెట్టెలో కూర్చున్న వారందరూ ఇంకా నిద్రతో తూగుతూనే ఉన్నారు.

" నాకు లోకము అంటే ఇష్టము. ఇప్పుడు దానిమీద ప్రేమ ఇంకా ఎక్కువయింది. "

ఈమాటలు మేజరు అన్న తరువాత ఈ విశాల క్షేత్రాలకున్నూ, అతని కథకున్నూ సంబంధము ఉంది అని బోధపడ్డది. స్టాలిన్‌గ్రాడ్‌లో ఆరాత్రికిన్నీ, ఈ ప్రకృతిరామణీయతకున్నూ ఆయనమనస్సులో ఎడతెగని సంబంధము ఉన్నట్టు తోచింది. ఆయనకథకు ఆశ్చర్యపడిపోయి ఆ మనిషిలో ఉన్న గొప్పతనాన్ని గమనించినాను. ఆయనఅంతరాత్మ నాకు ద్యోతకము అయింది.

" ఆతరువాత ఇట్లా జరిగింది " అంటూ మేజరు మళ్లీ ఆరంభించినాడు.

* * *

" స్మృతి వచ్చింది. నా గుడ్డలు ఎవరో ఊడదీస్తున్నట్టుగా తోచింది. నా లాగూ విప్పుతున్నట్టుగా ఉంది. ఇంతకూ ఆ దుర్మార్గుల పాలబడ్డాను కాబోలు అనుకొంటూ కండ్లు మూసుకొనే ఉన్నాను. ఊపిరి బిగపట్టినాను. నేను చచ్చిపోయినా నని వాళ్లు అనుకోవలెనని నాఅభిప్రాయము. ఇంతలో ఎవరో మాట్లాడుతున్న రష్యన్ భాష హఠాత్తుగా వినిపించింది.

" దానితో ఆటలాడవద్దు: కత్తితో కోసి వేయండి! "

ఇంతలో నాలాగూ పైనుంచి కిందికి అల్లా లాగి వేసినారు.

" ఆపర్టునుకూడా " అని అదే ధ్వని మళ్లీ ఎవరినో ఆజ్ఞాపించింది.

నేను కండ్లు తెరిచినాను—అంతా అంధకారబంధురము. నాకు ఏమీ కనబడలేదు.

నేను నిద్రపోవడములేదని తెలుసును. భయపడి పోయి పెద్దపెట్టున 'మిట్కా! మిట్కా!' అని కేకలు పెట్టినాను. నాగొంతు నాగొంతుకుమల్లే లేదు. పోల్చుకోలేకపోయినాను. నాధ్వని మందగించి పోయింది. బలహీనముగా ఉంది. ఏదో మూల్గులాగా ఉంది.

"అతడూ ఉన్నాడు" అని ఎవరో చెపుతూ "నర్సూ, అతనికి త్రాగడానికి ఏదయినా ఇవ్వు" అన్నది.

నానోటికి కప్పు అందించినట్లుగా ఉంది. అందులోది రుచిచూచినాను. అది మద్యము. నేను ఎంత ప్రయత్నించినా నాకు ఏమీ కనబడకుండా పోయింది. ఆ అయోమయావస్థలో నాపండ్లతో ఆ కప్పును కొరికినాను. కప్పులో ఉన్న వైను అంతా నోట్లో ఒలికింది. అది కలగాదు. 'మిట్కా' అని మళ్లీ పిలిచినాను. అంతా భయంకరముగా తోచింది. అదంతా కల అయితే బాగుండునే అనిపించింది.

"మెదలకుండా పడుకో" అనే కోపవాక్కు వినవచ్చింది. చేతులతో నా ఎదురురొమ్ములు తడువుకొని చూచినాను—అవి ఎంతో బాధపెట్టినవి. పండ్లు పటపట కొరికినాను. నాముఖము అంతా చెమట పట్టినట్టు తోచింది. నేను ఊరికే ఉండలేక పోయినాను. ఆస్థితి అంతా నిజమో మాయో నిర్ణయించుకోలేకపోయినాను.

అంతా అంధకారము. నేను ఎక్కడ ఉన్నానో నాకు తెలియదు. నా ఆలోచన అంతా మిట్కాను గురించే. అట్లా ఆలోచించకుండా ఉండలేక పోయినాను. పిలవగలిగినంత బిగ్గరగా "మిట్కా" "మిట్కా" అని అరిచినాను.

"మిట్కాను ఇక్కడనే ఉన్నాను కామ్రేడ్ లెఫ్టినెంటు—" అని హఠాత్తుగా మందస్వరము వినిపించింది. ఆమాటలు వినిపించినవైపుకు పోబోయినాను. నన్ను ఎవరో అడ్డగించినారు.

"మెదలకుండా పడుకో లెఫ్టినెంట్ – నీకు గాయాలు అయినవి."

అన్ని వైపులా నాతల తిప్పి చూచినాను.

"మిట్కా, ఎక్కడున్నావు?"

"ఇక్కడే ఉన్నాను కామ్రేడ్ లెఫ్టినెంట్"

"మెదలకుండా పడుకో" అనే గదమాయింపు వినిపించింది.

"మిట్కాను చూపించు. అప్పుడు ఊరుకొంటాను. వాడు ఎక్కడ ఉన్నాడు? నాకు కనిపించడము లేదు."

నా దగ్గరగా సన్నగొంతుతో, ఆయాసముతో "మిట్కా ఇక్కడనే–మీదగ్గరనే ఉన్నాడు" అని పలికినాడు.

నేను మెదలకుండా ఊరుకొన్నాను. నా కేమీ కనిపించడము లేదు. నా చెయ్యి చాచినాను. ఎవరో చిన్నవాండ్లు పట్టుకొన్నట్టు అయింది. వెంటనే తెలిసిపోయింది–అతగాడు మిట్కా అని.

"మనవాళ్లు వచ్చి ఆ పాడుకొంపను ఆ వీథిలో నుంచి త్రవ్వివేసి మనలను బయటికి తీసినారు. అంతా అయిపోయింది. మెదలకుండా పడుకోండి. మళ్లీ బేండేజీలు వేస్తారు" అని మిట్కా నాతో చెప్పినాడు.

నా ధార్ఢ్యము అంతా పోతున్నట్టు హఠాత్తుగా తోచింది. తల వాల్చినాను. నా ముఖముమీద కన్నీళ్లు కారడము మొదలుపెట్టినవి.

"మిట్కా, మిట్కా, నాకు బేండేజీలు ఎందుకు? నా కేమీ కనిపించడము లేదు. నేను గుడ్డివాణ్ణి అయిపోయినాను."

అని మేజరు మెదలకుండా ఊరుకొన్నాడు. చెయ్యి తీసి వ్రేళ్లు చూచుకోడము మొదలుపెట్టినాడు. ఆ సమయములో జరిగినదంతా స్ఫురణకు వచ్చిందేమో. తిరిగి చూపువచ్చినతరువాత బహుశః చేతివేళ్లు చూచుకొంటూ ఉన్నాడుకాబోలు.

"విమానాలు నడిపేవా డొకడు ఒకప్పుడు నాతో చెప్పినాడు..." మేజరుగొంతు మారిపోయింది. బావిలో పడ్డవాడి గొంతులాంటి గొంతుకతో మొదలు పెట్టినాడు.

"విమానములో వాడు పెనముమీద అట్టుడికినట్టు అయినాడు. విమానం బ్రహ్మాండమయిన చప్పుడుతో కిందికి వచ్చింది. దాంట్లోనుంచి దూకి ఒక పక్కకు పరుగెత్తినాడు. పెట్రోలుటాంకు ఏక్షణాన అయినా బద్దలు అయిపోవచ్చును. జనమంతా పరుగెత్తుకొని వచ్చినారు. ఆ పైలెటు విమానము దగ్గిరకు పరుగెత్తుకొంటూ పోయి కేబిన్‌లో ఏదో వెతుకుతున్నాడు. అప్పుడు అక్కడ ఉన్నవాళ్లు అందరూ అతన్ని పట్టుకొని ఇవతలకు లాగివేసినారు. మరుక్షణము పెట్రోలుటాంకు భగ్గుమన్నది. ఆపైలెటే "పైలెట్ ఏడీ" అని కేకలువేయడము మొదలుపెట్టినాడుట. తనకోసము తన్ను చూసుకోసాగినాడుట.

నాకు అట్లాగే తోచింది. ఆపైలెట్ మాదిరిగా నా కోసము నేను వెతకడము మొదలుపెట్టినాను. నా విరిగిపోయిన ఎముకలకు ప్లాస్టరు వేసినారు. నేను గుడ్డివాణ్ణి. జీవిత మంతా అయిపోయింది. చచ్చిపోయినట్టుగా తోచింది. మిటాక్ సన్నగొంతుమాత్రము వినిపించింది. అతను నా చెయ్యి పట్టుకొన్నప్పుడు ఆ ముట్టడి వేసిన యిల్లూ, ఆ ఎర్రటి పొగలూ, నాప్రాణావసానసమయము లీలగా జ్ఞాపకము వచ్చినవి. వీటిని అన్నిటినీబట్టి చూస్తే నేను ఇంకా బ్రతికి ఉన్నాను అనుకొన్నాను.

నేను బ్రతికిఉన్నా ననే జ్ఞాపకము కలగజేసిన వాడు మిటాక్. మాయిద్దరి మంచాలూ పక్కపక్కనే ఉంచవలసిందని పట్టుబట్టినాను. మిటాక్ అక్కడ లేకపోయినట్లయితే నా కొనఊపిరి కాస్తాపోయి ఉండేది. మేము చాలా క్లుప్తముగా మాట్లాడుతూ ఉండేవాళ్లము. ఆ మాటలయినా వేటి వేటిని గురించో. "బయట మంచుపడుతూఉంది కామ్రేడ్ లెఫ్టినెంటు" అనీ, "ఈరోజున మనకు మురబ్బా పెడుతారు" అనీ-ఇలాంటివి మిటాక్ చెపుతూఉండేవాడు.

నేనూ అతనితో ఇట్లాంటి మాటలే చెబుతూ ఉండేవాణ్ణి. ఇంకా "ఇప్పుడు టయిము ఎంత అయింది...మిటాక్, నిద్రపోతున్నావా?..." అని అడిగేవాణ్ణి.

జీవితాంతదశవరకూ మేము ఉభయులమూ చెట్టాపట్టాలు పట్టుకొనిఉన్నందుకు హాయిగా ఉంది."

—మేజరు కాస్సేపు మెదలకుండా ఊరుకొని పెదవులు గట్టిగా బిగబట్టినాడు.

"మిటాక్‌కూడా ప్రాణాపాయస్థితిలోనే ఉన్నాడు. అతనికీ బాగా దెబ్బలు తగిలిఉంటవి. ప్రాణాపాయస్థితిలో ఉన్న రోగులను ఉంచే వార్డులోనే మేము ఉన్నాము. అక్కడ బ్రతికినవాళ్లకన్నా చచ్చిపోయినవాళ్లే ఎక్కువమంది. నన్ను-గుడ్డిమొద్దును "కామ్రేడ్ లెఫ్టినెంటు" అని పలకరిస్తూ ఉండేవాడు. అతను పలకరిస్తే నాకు ఎంతో హాయిగా ఉండేది.

ఈవిధముగా కాలక్షేపము అయిపోతూఉంది. నాయెముకలు అతుక్కొంటున్నవని డాక్టర్లు నాకు ధైర్యముచెప్పి నాకు చూపుకూడా వస్తుందని ఉత్సాహపరిచినారు. నాకు వేసిన ప్లాస్టరు అంతా తీసివేసినారు. స్వస్థము అయ్యే వార్డుకు మార్చినారు. అక్కడ మిటాక్ లేకపోయేసరికి నేను అసహాయుణ్ణి, అనాథుణ్ణి అయిపోయినాను. నన్ను మిటాక్ ఉన్నచోటికి మళ్లీ పంపించమని డాక్టరును కోరినాను. డాక్టరు "వీలులేదు" అన్నాడు. పసిబిడ్డలాగా ఆ డాక్టరుఎదట ఏడ్చినాను. ఏడ్చినా లాభము లేకపోయింది. నన్ను తిరిగి మిటాక్‌దగ్గిరకు పంపించమని మూడురోజులు డాక్టర్లను ప్రాధేయపడ్డాను. చివరకు అతను లేకుండా నేను తినలేకపోయినాను. నాల్గోరోజున ఒక అమ్మాయి నాదగ్గిరకు వచ్చింది. ఆమె డాక్టరు. నేను ఎట్లాఉన్నాను అని అడిగింది. నేను మాట్లాడలేదు.

"మంచిది. నీస్నేహితుడిదగ్గిరకు తిరిగీ పంపిద్దామనుకొంటున్నాము. అతడూ నీకోసము తాపత్రయపడుతున్నాడు"అని హఠాత్తుగా వెల్లడించింది.

ప్రాణాపాయవార్డుకు తిరిగి నన్ను తీసుకొని పోయినారు. మిటాక్క గొంతు వినిపించింది. మరీ బల హీనముగా ఉన్నాడు. "కామ్రేడ్ లెఫ్టినెంట్" అని పిలిచినాడు.

"మిటాక్క! మిటాక్క" అని సంతోషముతో పలక రించినాను. నాకోసము సిస్టరు కుర్చీ వేసింది. నేను కూర్చున్నాను. నాచేతిలో మిటాక్క చెయ్యిపెట్టి నాడు. అది దుర్బలముగాఉంది. కట్టె అయినట్టుగా తోచింది. చల్లబడుతున్నది. ఆ చల్లదనము నా హృదయమువరకూ పోయింది. నాగుండెలు చల్లబడి పోయినవి. అతనిమీదికి ఒరిగి "మిటాక్క—ఎట్లా ఉన్నవి స్థితిగతులు" అని అడిగినాను.

మిటాక్క ఊరుకొన్నాడు. అతని చెయ్యి నాగుండెలకు వేసి మెల్లిగా అదుముకొన్నాను. వేడి ఎక్కించవలె ననుకొన్నాను. మిటాక్క దిగులుతో "నేను చనిపోబోతున్నానేమో ననిపిస్తున్నది కామ్రేడ్ లెఫ్టినెంటు" అన్నాడు.

ఈతఫా నేను మెదలకుండా ఊరుకోవలసి వచ్చింది. నాగొంతులో ఉండపడ్డట్టు అయింది.

"మిమ్మలను మళ్లీ ఇక్కడనుంచి తీసుకొని పోరు అనుకొంటాను" అన్నాడు మిటాక్క.

"నేను నీదగ్గరనుంచి ఎక్కడికీ పోను"

"చాలా సంతోషము. కామ్రేడ్ లెఫ్టినెంట్, నీవు ఇక్కడ ఉంటే సుఖముగా ఉంటుంది. మనము కలిసివుంటే ఎప్పుడూ బాగుంటుంది."

మిటాక్కకు కునుకుపట్టేసరికి అక్కడవున్న నర్సుతో నన్ను డాక్టరుదగ్గరకు తీసుకొనిపొమ్మని చెప్పినాను. డాక్టరుతో "నాస్నేహితుడి స్థితి ఏమిటి? వాడు చాలా బలహీనముగా ఉన్నాడు" అన్నాను.

"ప్రాణాపాయస్థితిలోనే ఉన్నాడు. అయితే ఇంకా ఆశ పోలేదు."

నా అంధత్వముతో మనుష్యుల సంగతి ఇట్టే తెలియడము మొదలుపెట్టింది. పుస్తకములో పేజీలు చూస్తూవుంటే విషయము తెలిసినట్టుగా మనుష్యుల గొంతునుబట్టి తెలుసుకోగలను. తన అడుగుల జాడ తెలియకుండా ఉండడానికి మంచుమీద నక్క తోకతో అటూ ఇటూ రాచుకొంటూ పోయేట్లుగా డాక్టరు అసలు విషయము కప్పిపుచ్చి చెప్పినాడు.

"అసలు ఏమయినా ఆశవుందేమో చెప్పండి కామ్రేడ్ డాక్టర్" అని అడిగినాను.

"అదేమిటి వెర్రిప్రశ్న! మేము దేవుళ్లము కాదు. మేము దేనికీ గ్యారంటీ ఇవ్వలేము. అయితే..."

"ఈ డొంకతిరుగుడు మాటలన్నీ ఎందుకు? అతడు నాప్రాణస్నేహితుడు. మేము ఉభయులమూ చావుకోసము ఎదురుచూస్తూ కూర్చున్నాము. నేను గుడ్డివాణ్ణి. అతడు చనిపోయే సంగతి దాచిపెట్టకుండా నాతో చెప్పవలెను. లేకపోతే నేను మన్నించను"

అతడు ఊరుకొన్నాడు. నా మనోగతము నా ముఖములో వ్యక్తము అయివుండవలెను. కంఠము మార్చి ఈవిధముగా అన్నాడు:

"నన్ను ఏమి చేయమంటారు? మేము చేయ గలిగినదంతా చేస్తున్నాము."

"అదంతా బోధపడ్డది. నాకు కావలసిన దల్లా యథార్థము. మిటాక్క ప్రాణావసానదశలో ఉన్నాడా?"

"అవును"

"సంతోషము. నీవు నిజము చెప్పినందుకు నమస్కారము."

నావెంటవచ్చిన నర్సుతో నన్ను మిటాక్కదగ్గ రకు తీసుకు పొమ్మని చెప్పినాను.

మళ్లీ అతని మంచముపక్కను కూర్చున్నాను. అతని చెయ్యి పుచ్చుకొన్నాను. అట్లా కూర్చుని పోయినాను. ఎంతసేపు అయిందో తెలియదు. నాలుగుపగళ్లూ, నాల్గురాత్రులూ అట్లా కూర్చున్నాను.

అని ఆ తరువాత తెలిసింది. నాకు కండ్లు లేవు. మిట్కా తరుచూ స్మృతిలేకుండా ఉంటూ ఉండే వాడు అని అతని చెయ్యి పట్టుకొని ఉండడమునుంచి నాకు తెలిసేది. అయితే అతడు ఇంకా ప్రాణముతో ఉన్నాడు. మేము చిల్లరమల్లరవిషయాలు మాట్లాడు తూనే ఉన్నాము. అతనికి మెలకువ రాగానే నన్ను "కామ్రేడ్ లెప్టినెంట్, ఇంకా మీరు నిద్రపోలేదా?" అని అడిగేవాడు.

"నేను నిద్ర పోనేలేదు."

"కామ్రేడ్ లెప్టినెంట్, నిద్ర పోవడానికి ప్రయత్నము చేయండి."

"కాదు మిట్కా—వెనకటి మాదిరే. అప్పుడు నన్ను నీవు కనిపెట్టుకొని ఉన్నావు. ఇప్పుడు నిన్ను నేను కనిపెట్టుకొని ఉండవలెను."

నేను అతని మృతికోసము కనిపెట్టుకొని ఉన్నాను అని తెలుసుకొన్నాడు. ఇంక నాతో ఏమీ మాట్లాడలేదు. ఇద్దరిలో ఏ ఒక్కరమూ దిగులు పడనూ లేదు. గాభరా పడనూ లేదు. నీవు బ్రతుకుతావు ఫరవా లేదు అనే ఆశలు అతనికి నేను పెట్టలేదు. అలాంటి విమీరిపోయినాము. అంతా నిశ్శబ్దముగానూ, హాయిగానూ ఉంది. హాయి అంటే—ఒకరిచేతులు ఒకరము పట్టుకొని సోల్జరుధర్మముతో ఉన్నాము. రెండో పర్యాయము మృత్యువును ఎదురు చూస్తున్నాము.

ప్రాణాలు పోయేటంతవరకూ తన మిత్రుడు దగ్గరలో ఉంటాడని అతనికి తెలుసును. అందువల్ల మరణము అంటే భయము లేకుండాపోయింది.

"కామ్రేడ్ లెప్టినెంట్, నేను సెలవుతీసు కొంటాను." అన్నాడు మిట్కా.

అతని చెయ్యి వదిలి తలవంక చూచినాను. అతని ముఖముమీద ముఖము పెట్టి చూచినాను. మిట్కాకండ్లు చూడవలెనని నాసత్తువలో సగము సత్తువతో చూచినాను. కాని నాకండ్లఎదట కటిక చీకటితప్ప మరొకటి లేదు.

"ఓ రెడ్ ఆర్మీయోధుడా, సెలవు" అన్నాను.

"సెలవు"అని అతనూ అన్నాడు. నాకు అతని పెదవులు దొరికినవి. మేము ఇద్దరమూ ముద్దుపెట్టు కొన్నాము. "నిన్ను నేను ఎప్పుడూ మరిచిపోలేను" అన్నాను.

"సంతోషం కామ్రేడ్ లెఫ్టినెంట్"అని, "నేను సోవియెట్ యూనియన్‌ను కొలిచినాను" అన్నాడు.

పెద్దనిట్టూర్పు విడిచినాడు. ఏమీ మాట్లాడ లేదు. నాచేతులలోఉన్న అతని చెయ్యి చూచినాను. చల్లబడిపోయింది. కట్టెబారిపోయింది. నర్సు నా భుజము తట్టి "కామ్రేడ్ లెఫ్టినెంట్-అతడు చనిపోయినాడు"అన్నది.

నేను ఇంకా అతని చెయ్యి వదలకుండానే "మిట్కా"అన్నాను.

జవాబులేదు. అతని ముఖముమీదికి ఒరిగి "మిట్కా-మిట్కా" అని పిలిచినాను. జవాబు లేదు. నా చెంపను అతనిదానికి చేర్చినాను. చల్లబడిపోయి ఉంది. బిరుసుగా కట్టెకు మల్లే ఎండిపోయింది. ఇక మిట్కాలేడని తెలిసిపోయింది. ఏదో మహాభయంకరము, మహాక్రూరము అయింది హిట్లరుమాదిరిగా ఆవహించి నాచేతులలోనుంచి నాస్నేహితుణ్ణి ఎత్తుకొని పోయినట్లుగా తోచింది. నేను గుడ్డివాణ్ణి. అప్రయోజకుడను. అంధకారములో-ఆదిమధ్యాంతములు లేని అంధకారములో పడిపోయినాను.

నేను జీవించివుండగానే సమాధిలో పాతిపెట్టినట్టుగాతోచింది. నేను బ్రతికివుండక పోయినప్పటికిన్నీ ప్రాణము ఉన్నట్టుగా ఉంది. వెక్కివెక్కి ఏడ్చినాను. మిట్కా లేకపోతే నేను ఉండలేను. తునకలు తునకలుగా తెగగొట్టిన మాంసపుముద్దను నేను. ఇక నామాటలు వినేవారెవరూ లేరు. నాకు సాయము చేసేవారెవరూ లేరు. ఇతరులు జాలిపడ్డందువల్ల ప్రయోజనము లేదు. పయిగా అసహ్యము వేస్తుంది. నేను ఇక జీవితము చాలించివేయదలచుకొన్నాను. కుర్చీలోనుంచి లేచినాను. నా తల సీసపుముద్దలాగా

బరువుగా ఉంది. కాళ్లు ముణుచుకొనిపోతూవున్నవి. నన్ను చేతులుపట్టుకొని నడిపించుకొని వెళ్లి మంచము మీద పడుకొనబెట్టినారు. దిండుమీద తలపెట్టుకోవడము తెలుసును. ఆతరువాత ఏమయిందో తెలియదు. రెండు పగళ్లూ, రెండు రాత్రులూ నిద్రపోయినట్లు ఆతరువాత అక్కడివాళ్లు చెప్పినారు.

నేను నిద్రలేచేసరికి మిట్కా అంత్యక్రియలు అయిపోయివుంటవి. నేను స్వాస్థ్యము వార్డులో ఉన్నాను."

ఇది చెప్పి మేజరు కాస్సేపు ఊరుకొన్నాడు. ఆతరువాత అతడు గబగబా ముక్తసరిగా "సరే, మంచిది. అప్పటినుంచి నాకు చూపురావడము ఆరంభము అయింది. నరములకు ఒక అకాండక్షోభము కలిగిందనీ, అందువల్ల చూపువచ్చిందనీ డాక్టర్లు వివరించినారు. ఒక మాసము అయినతరువాత నన్ను ఆస్పత్రినుంచి పంపించివేసినారు. కమీషన్‌వారు సిక్కులీవు తీసుకోమన్నారు. నేను ఒప్పుకోలేదు. యుద్ధరంగములోకి వెళ్లినాను." అని ముగించినాడు.

* * *

ఇంజను కూత వేసింది. ఇటుకరాళ్ల ఫాక్టరీల పెద్దపెద్ద సౌధాలు కిటికీలోనుంచి తొంగిచూస్తున్నవి. తడిసి ముద్ద అయిపోయిన రోడ్డుమీదనుంచి లారీలు వెళ్లిపోతూవున్నవి. ఇవి అయిపోయినతరువాత చిన్న చిన్న తోటలూ, ఇండ్లూ కనబడడము మొదలుపెట్టినవి. బండిలో ఉన్న జనము అంతా లేచినారు. పెట్టెలు బేడలు అన్నీ గందరగోళముగా కదిలినవి. మేజరు లేచినాడు. చొక్కా సవరించుకొని, పెద్దకోటునూ సూటుకేసునూ పుచ్చుకొని "నేను ఇక్కడ మారవలెను" అన్నాడు.

ప్రయాణీకు లందరున్నూ ఎప్పుడెప్పుడు దిగుదామా అని తలుపులదగ్గిరకు చేరుతున్నారు.

హఠాత్తుగా నాకు బాధ కలిగింది. నా హృదయము తపించింది. చనిపోయిన మిట్కాకోసము మహా విచారపడ్డాను. విన్న ఆ మహత్తరవిషయాలమీద మనస్సు లగ్నము అయింది.

రైలుబండి ఆగింది. కిటికీలలో నుంచి బయట జనము కేకలు వినపడుతూ ఉన్నవి. దిగేవారి అడుగుల చప్పుళ్లు వినబడుతున్నవి. తలుపుదగ్గిర ఒక ఆడమనిషి అణిగిపోయి శాపనార్థాలు పెడుతూ ఉంది. ఇంతలో ఎక్కడనుంచో మేజరు నా దగ్గరకు వచ్చి "నీకు తెలుసునో లేదో. నాకు అప్పుడప్పుడు భయంకర స్వప్నాలు వస్తూ ఉంటవి. నా కండ్లు మళ్లీ పోయినట్లూ, వాండ్లు నాకు బంగారపుకండ్లు యిచ్చినట్లుగానూ తోస్తూ ఉంటుంది. నాబంగారు కండ్లతో చూస్తే భూమి, ఆకాశము, ప్రజలు అంతా అయోమయముగా—అంధకారముగా ఉంటుంది. నేను నిద్రలేచి వెలుతురు—సూర్యరశ్మిని చూడగానే మహాసంతోషముగానూ, మహాసుఖముగానూ ఉంటుంది. బ్రహ్మానందము అవుతుంది." అన్నాడు.

అని, కాస్సేపు ఊరుకొని ఏదో తేరిపార చూస్తూ నాతో కానట్లుగా "నాస్వప్నాలలో మిట్కా ఎన్నడూ కనబడలేదు. నాకు అతనిని కండ్లారా చూడవలెనని ఉంది." అని నావంక తేరిపార చూడడము మొదలుపెట్టినాడు. నాముఖములో అతనికి అత్యంతప్రియము అయిన దేదో తోచివుండవలెను. లేకపోతే అతడు అట్లా చూడడు.

"మీరు హాయిగా ఉండవలెను అని నాకోర్కె. హృదయపూర్వకముగా అంటున్నాను." అన్నాను.

"మంచిది" అన్నాడు మేజరు. వెంటనే నా చెయ్యి పుచ్చుకొని గట్టిగా కరచాలనము చేసినాడు.

"మీరు సెలవుమీద వెళుతున్నారా?" అని నేను హఠాత్తుగా ప్రశ్నించినాను. మేజరు నవ్వినాడు. "ఇప్పుడు సెలవలు చాలా తక్కువ. సెలవయితే నేను ఇంత దూరప్రయాణము చేయవలసిన అవసరము లేదు. యుద్ధరంగానికి బయలుదేరి వెళుతున్నాను." అని, వక్షఃస్థలముమీద చిటిక వేసి "ఒకటిన్నరసిఫాయి" అన్నాడు. చటుక్కున ఆ మేజరు బండి దిగి వెళ్లిపోయినాడు.